

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-4/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abdusamadov Z.N. Eastern and western storytelling: the origins, development and differences of narratives at the ends of the earth	5
Adizova O.I. Folklor janrining tarixi va taraqqiyot tamoyillari	6
Achilov O.R. Badiiy matn tahlilida “ilgari surish” vositalarining kognitiv-semantik yondashuvi	8
Allan Miller, Masharipova F., Joan Smith Miller, Matlatipova M. Enhancing students reading competence through read-aloud and content conversations in stem domain teaching	11
Amonova Z.Q., Nafetdinova Z.Sh. “Layli va Majnun” dostonida “soʻz gavhari vasfi”	15
Ashirmatova M.J. Qishloq xoʻjaligi terminlarining axborot-qidiruv tezaurusi	20
Atamuratova N.Y. Semantic and etymologic specifics of terms related to cosmetology and their translation into uzbek	22
Axmedova Sh.M. The medical terms (word analysis)	26
Babajanova H.M. Comparative analysis of English Somatic Phraseological Units with component	28
Baxronova M.A. Grammatik terminlarning semantik xususiyatlari	30
Beknazarova L. Sentences with using homogeneous parts	32
Boltaboeva U. The branches of typology according to the connection of language layers and their teaching problems	34
Choriyeva A.A. Aleksandr Faynbergning oʻzbek adabiyotida tutgan oʻrni	36
Davidov Yu.J. Koʻpmaʼnolilik hodisasi haqida ayrim mulohazalar	39
Davlatova V.O. Discourse on themes in the novel of dorris lessing’s “The grass is singing”	42
Dehqonova M.Sh. Adabiy tanqid va dramaturgiya	45
Djurayev D.M., Radjabova M.R. Xitoy tilini oʻ qitishda toʻ liqllovchilarning (补语) oʻziga xos xususiyatlari	47
Erkinov S., Kilicheva V. Difficulties in translating agatha christie’s murder on the orient express	50
Fayzullayev O.M., Baxronova M.A. Tilshunoslikda grammatik atamalarining semantik tahlili	53
Gaffurova G.R., Qobilova N.S. Badiiy asarlarda frazeologik birliklar talqini	56
Gʻaniyev F. La Fonten masallarida syujet, qahramon va kompozitsiya	60
Hakimova Z.T. Termin va terminologiya haqida nazariy qarashlar	62
Hotamova I.I. Chet el adabiyotdagi qoʻshma soʻzlarning kognitiv xususiyatlari	64
Ikramova M. Dramatik asarlar qurilishida til birliklarining lisoniy xususiyatlari	66
Imamova G.T. Hamid Olimjon asarlari matnida leksik birliklarning poetik imkoniyatlari	68
Ismatullayeva I.I. “Vatan” kontseptining leksik birliklar vositasida verballashuvi	71
Ismoilov I. Tarixiy haqiqat va badiiy talqin	73
Iskandarova Sh.M., Karimova Sh.B. Tilshunoslikda kvantitativlikning oʻrganilishi	76
Israilov Gʻ.B. Sakkokiyning naʼt gʻazali xususida	79
Joʻrayeva M.A. “Qasdi safar” asarining janri xususiyatlari	85
Karimova M. Ingliz va oʻzbek tillarida kurash atamalarining struktural - semantik xususiyatlari	88
Khusinova Z.Kh. The negative consequences which arose from the absence of SEL in the classroom environment	93
Kuldashova N.B. Characteristics of terminology in linguistics	95
Maxmudova N.R. Badiiy matnlarda qoʻllanilgan ornitonimlar	97
Mustafayeva M.B. Monologik matnlarda modal soʻzlarning ishlatilish xususiyatlari	100
Narxodjayeva X. Rasmiy muloqotda lisoniy vositalar tanlovi va uning nutqiy muloqot mazmuniga taʼsiri	102
Nasriddinov D.Aʼ. The role of stylistic devices in literary translation	105
Nosirova D.M. Adabiyotshunoslik nazariyasida masal janrining tadqiqi	108
Ochilov U.S. Magik realizm adabiy oqim sifatida	111
Omonov B.X. Chogʻishtirilayotgan tillarda geologiya sohasiga oid terminlarning paydo boʻlishi va rivojlanishi tarixi	113
Otamuratova S.T. Shermuhammad Munis ijodida anʼanaviy obrazlar	115
Otaxonova S., Yuldashev D.T. Zamonaviy nom-taxalluslar (nickname) haqida ayrim mulohazalar	118
Qobilova N.S., Atoeva Sh.A. Ingliz va Oʻzbek xalq maqollarda millat madaniyati	121
Qobilova N.S., Khasanova M.T. The main types of metaphor in english poetry	124
Qosimova M.B. Agronomiya terminologiyasining xarakterli tasniflari	127
Qurbonova D.F. The equivalents of somatic proverbs in english and uzbek	129
Qurbonova M.J. Bolalarga xos nutqiy akt turlarining pragmatik tahlili	131

psychologists as the 'collective theory of control'. In China, then, the opposite of individualism was born. China gave rise to the collective idea of the Self. The Chinese perception of life is also different from the Western perception, with the Chinese understanding existence as a field of interconnecting forces, rather than broken up into chapters of personal liberties and choices.

One of China's most preeminent philosophers, Confucius, would reference collective ideals in his writings all the time. For example, he has described the 'superior man' as one who 'does not boast of himself, preferring "concealment of virtue"' instead. This concealment would, according to Confucius, lead to harmony. With all this in mind then, it would be naive to suggest that culture has no impact on how stories are told. Or what Aristotle called the 'crisis, struggle and resolution' parts of the story. Also known as a beginning, middle and end. In Greek myths, we are accustomed to seeing the three-act structure in action. A singular protagonist is forced into a crisis and then overcomes various odds and obstacles in order to defeat the evil antagonistic forces and to return home as the hero.

In China, individualism in writing is so uncommon that even autobiographies are hard to find. And even when they are, Western readers will be incredulous to find they are often stripped of any personal tone of voice, and instead tend to read as though a stranger is reflecting on a life, rather than it seeming to read like from the mouth of the actual author.

Western stories also tend to feature relatively straightforward cause-and-effect sequences. But Eastern stories tend to have a large ensemble of characters, who all attempt to reflect on and make sense of the plot's drama. In most cases, the Eastern characters' points of view will naturally conflict and contradict one another. This is all a part of the Eastern author's intentions to place the reader at the center of the drama, where they themselves have to try to work out what really happened on their own.

For example, the plot of the novel 'In A Bamboo Grove' by Ryunosuke Akutagawa centers around a murder investigation. The story is told from the POV of many different people, including even from a spirit channeling the victim. In Eastern stories, there is rarely a clear resolution or sense of closure at the end of a story — and especially not a happy ever after ending. Instead, it is up to the reader to work out the ending on their own. This is primarily how Eastern readers derive pleasure from their stories.

The Japanese have a type of story structure known as 'kishotenketsu'. It is a four-act structure and at first seems almost a cousin of the Greek myths. At the start we are introduced to the characters, then the drama kicks off in act two, and there is a midpoint in act three. But the similarities stop there. As the reader enters act four, they are invited to study the ending in an open-ended way and to try to find the harmony and unity that connects the fourth act with all of the previous acts.

Ambiguous endings might displease or frustrate Western readers, but to Easterners an unclear resolution makes perfect sense. Westerners enjoy reading about how individuals struggle to achieve their goals. While Easterners enjoy teasing out the narrative harmony in their epics. The differences in who enjoys what lie in how both groups perceive change. For Westerners, who tend to see the world as in fragments, life is a jigsaw that can be fitted back together. For Easterners, life is a never-ending field of forces that all interconnect. For Easterners, the desire is to try and harmonize these forces if they appear to have unraveled.

REFERENCES:

1. Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. Online readings in psychology and culture, 2(1), 8.
2. Hofstede, G., & Hofstede, G. J. (2005). Cultures and organizations: Software of the mind. McGraw-Hill.

UO'K 808.5

FOLKLOR JANRINING TARIXI VA TARAQQIYOT TAMOYILLARI O.I.Adizova, PhD, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Maqolada folklorshunoslik janri uning tarixi va taraqqiyot tamoyillari, folklor janrining kelib chiqishi, evolyutsiyasi, xususiyati va tuzilishiga oid ma'lumotlar aniqlab berilgani asoslangan.

Kalit so'zlar: badiiy obraz, folklorshunos, xalq og'zaki ijodi, biografik usul, xarakter, urf-odat, tarixiy, etnografiya, vatanparvar, ilmparvar.

Аннотация. В статье на основе сведений о происхождении, эволюции, особенностях и структуре фольклорного жанра рассматриваются история и принципы развития фольклорного жанра.

Ключевые слова: художественный образ, фольклорист, фольклор, биографический метод, персонаж, традиция, исторический, этнография, патриот, ученый.

Abstract. This article discusses the history and principles of development of the genre of folklore studies based on the information about the origin, evolution, characteristics and structure of the folklore genre.

Key words: artistic image, folklorist, folklore, biographical method, character, tradition, historical, ethnography, patriot, scientist.

Dunyo xalqlarining ko'p asrlar davomida qaror topgan umummilliy qadriyatlarini tiklashda folklor eng asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Folklor so'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, "folk, people va lore, connaissance, étude ya'ni "folk, people and lore bilim, o'rganish "degan ma'nolarni ifodalaydi. Ingliz folklorshunosi Toms bu so'zni 1846-yilda o'ylab topdi va "bu fan o'z oldiga xalqning hayotini, qadriyatini, e'tiqodini, urf-odatini o'rganishni maqsad qilib qo'ydi"- degan edi [1]. Folklor odatda folklor va folklorshunoslik janrlarini ifodalaydi. Bu bir fan sifatida hozirga qadar keng o'rganilib kelinmoqda. Folklor hozirda Fransiyada, Amerika Qo'shma Shtatlarida, Italiyada, Ispaniyada, Belgiyada, Gollandiyada va boshqa barcha mamlakatlarda tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. U juda boy tarixiy taraqqiyot bosqichiga ega bo'lib, hozirgi kungacha rivojlanib kelmoqda. Shu bois xalqlar o'rtasida urf-odatlarga, qadriyatlarga, e'tiqodlarga, hikoyalarga, qo'shiqlarga va ommabop san'at turlariga bo'lgan jamoatchilik qiziqishi juda kattadir. Dunyo folklorshunosligida kishilarning badiiy tafakkuri va estetik didini o'stirish maqsadida yaratilgan xalq og'zaki ijodi janrlarining paydo bo'lish jarayoni hamda tarixiy-poetik tadrijiy rivojini aniqlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Folklorning namunalari genezisini, etnopedagogik mazmun-mohiyatini, poetik kompozitsion, ijro xususiyatlarini yoritish esa etnofolkloristika asoslarini ochishda, xalq og'zaki ijodining pedagogika va etnografiya kabi fanlar bilan integratsion taraqqiyoti tarixini asoslashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi zamon jahon adabiyotshunosligida folklor janrining poetik tabiati, obrazlar tarkibi, motivlari va badiiy-estetik vazifalarini bevosita ijro holati bilan bog'lab tadqiq etish tamoyili kuchayib bormoqda. Dunyo xalqlari folklorshunosligidagi o'xshash janrlarning shakllanishi va tadrijiy taraqqiyoti tarixiy-folkloriy jarayonning tarkibiy qismi ekanligi adabiyotshunos, tilshunos, folklorshunos olim va tadqiqotchilar diqqat markazida ekanligini alohida ta'kidlashni joiz deb bilamiz. Bu esa folklorshunoslikda xalq og'zaki ijodi an'alarining insoniyat badiiy tafakkur qonuniyatlari tadriji nuqtayi nazaridan yashab kelayotganligiga yorqin misol bo'la oladi. Bu janrga qiziqish dastavval Skandinaviya olimlari, so'ngra fin, rus, italyan, ispan va boshqa olimlar tomonidan boshlandi. Ispanlar va inglizlarning ilmiy aloqalari har doim yaqin bo'lgan. Fransuz va italyanlarga esa bu sohadagi tadqiqotlar yoshi, olimlari va nashrlarining soni va ahamiyati bilan taqlid qilishgan va ular birinchi navbatda mashhur an'ana va urf-odat iborasini ishlatishgan. Bu atama nafaqat Sebillot asos solgan va boshqargan balki, Italiyadagi Pitre Archivio delle tradizioni popolari va Shveytsariyadagi Xoffmann-Krayer Shveytsariyaning mashhur an'analar arxivi uchun ham asos bo'lib xizmat qilgan. Archivio delle tradizioni popolari, et de Hoffmann-Krayer en Suisse Archives suisses des traditions populaires, Maisonneuve va Leroux asarlari dunyoda ajoyib monografiyalar to'plamini tashkil etadi. Yana ikkita folklorshunos olim Karnov va de Beaurepaire-Froment bizga qiziqarli ma'lumotlar qoldirishgan. Bu olimlar an'anaviylik so'zini kiritishgan va bu so'zni yasash orqali jonli sur'at va qulayroq qo'llanishni murakkablashtirgan, bu esa an'anaviy sifatdashning kelib chiqishiga sabab bo'lgan [1]. Ilgari bu mavzuda hatto qizg'in bahs-munozaralar ham bo'lgan. Uzoq vaqt davomida folklor va uning hosilalarini "boycotter", "boykot" (o'rganishga) qilishga boshqa inglizcha so'z ham tilimizga kirib kelishiga harakat qilindi lekin an'ana, urf-odat, an'anaviylik ba'zan siyosiy ma'noga ega bo'lishi mumkinligi inobatga olinib, ular nafaqat an'anaviy odatlar va urf-odatlarni o'rganishni, balki an'ana yoki falon an'anaga qarshi bo'lgan aqliy va siyosiy munosabatni ham anglatishi mumkin deb hisoblandi. Xalq og'zaki ijodi faol va yoqimli fan bo'lib, u to'g'ridan-to'g'ri izlanish, san'at va adabiyotni o'rganishni talab qiladi. Uyda va qo'shnilarimiz orasida atamaning muqaddaslanishi Pol Sebillotning ikkita asari - Le Folklore de France (Guilmoto) va Le Folklore (Doin) va yaqinda Baffaele Corso tomonidan kichik risolaning nashr etilishi bilan belgilandi. Le Folklore de France (Guilmoto) et Le Folklore (Doin), et par celle, récente, d'un petit traité de Baffaele Corso, Folklore (Rome, éditions Leonardo da Vinci) [1]. Fransiyada hech qanday keng qamrovli ilmiy ish bilan ifodalanmagan yana bir folklor bo'limi, Shveytsariyada Mlle Tsyurixerning, Germaniyada Verxan, Gollandiya va Fillandiyaning ajoyib risolasi Teyrlinck va Britaniyalik Kokning ajoyib to'plami, Xonimning ikki jildlik asarlarida folklor janri haqida ko'plab qiziqarli ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin.

Xalq og'zaki ijodi, folklorshunoslik – bu o'zimizning qishloq aholisi orasidan chiqqan yuksak shaxslarni birlashtiruvchi aloqani tushunishga yordam beradigan fan. Yaqinda Galliya tarixchisi Kamil Jullian Mishelning tarixiy asarini tarannum etar ekan, shunday degan edi: “Men undan oldin folklor so'zini talaffuz qilish mumkin bo'lgan tarixchi bo'lganiga ishonmayman. Bizning olimlarimiz bu yo'lga endigina kirisha boshladilar xalqlar hayotida xurofotlar yoki olomonning gaplari bilan o'ynagan endigina boshlanayotgan butun bir fan mavjud. U poygada g'alaba qozongan kuni ... “. Yuqorida tilga olingan ko'plab olimlar va yana ko'plari bu yo'lni tayyorladilar: bu kichik kitob haqiqatan ham folklori “jamoat foydasini e'tirof etish” musobaqasida g'alaba qozonishiga yordam beradi. Agar biz ular bergan ko'rsatmalariga ishonadigan bo'lsak, ushbu maqola zamonaviy fransuz folklorining kirish qismi deb hisoblasak bo'ladi.

Folklorshunoslik o'ziga xos janriy tabiatga, poetik shaklga, ichki mavzuiy tiplarga, obrazlar tizimi, motivlar tizmasi va ifoda-tasvir uslubiga egaligi jihatidan alohidalik kasb etadi. Bular muayyan janriy belgilari, badiiy-kompozitsion xususiyatlari, lingvopoetik unsurlari, band qurilishi, vazn va qofiyalanish tizimidagi o'ziga xosliklar orqali yaxlit poetik tizim sifatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun xalq og'zaki ijodi namunalari yozib olish, maxsus tadqiq qilish nafaqat folklor janrlarining mukammal tasnifini yaratishda, balki ularning boshqa fanlar bilan bog'liqligini asoslashda, folklor an'analari bilan aloqador poetik qonuniyatlarning namoyon bo'lishining yuzaga kelishida ham, ularning o'zaro bog'liqlikda taraqqiy topganini dalillashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday an'analarning yaratilishiga ijtimoiy-hayotiy omillar asos bo'lgan. Mifologik tasavvurlar va xalq qiziqchiligiga xos belgilar o'ziga xos badiiy talqin topadi. Barcha tillarda folklorning an'anaviy va zamonaviy, oddiy va metaforik, she'riy va nasriy turlari keng tarqalgan. Har bir xalq folklorshunosligida ularning hayotni idrok etish tarzi, o'z madaniy turmush sharoiti, yashash hududi bilan bog'liq narsalar tasviri yoritib boriladi. Obrazlar tarkibida ham bir-biriga o'xshashlik va yaqinliklar borligi namoyon bo'ladi. Ularning obrazlari yo indivudiallashtirish, yoki umumlashtirish orqali hosil qilinadi. Jahon xalqlari adabiyotshunosligida asrlar davomida rivojlanib, sayqallanib kelgan folklor asarlari barcha xalqlarda birdek boyitib borilganligi kuzatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Arnold Van Gennep Le folklore. Croyances et coutumes populaires françaises. Paris : Librairie Stock, 1924, 16 p. Édition complétée le 3 août, 2009 à Chicoutimi, Ville de Saguenay, Québec
2. Fayzulloyev O. M. O'zbek folkloridagi lingvokulteremalarning inglizcha tarjimada berilishi (Bolalar folklori va ertaklar misolida) Filol. fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. – Toshkent, 2019. – 7 b.
3. Atabayeva N.A. Frazzeologik birlik va maqollarda gender talqini (ingliz va o'zbek tillaridagi materiallar asosida): magistr. diss. – Urganch, 2013. – 84 b.

UO'K 81'22:81'42

BADIIY MATN TAHLILIDA “ILGARI SURISH” VOSITALARINING KOGNITIV-SEMANTIK YONDASHUVI

O.R.Achilov, katta o'qituvchi, Toshkent davlat transport universiteti, Toshkent

Annotatsiya. Kognitiv tilshunoslikda bir qancha yo'nalishlar mavjud bo'lib, ular ichida kognitiv-semantika, inson omiliga ta'luqli bo'lmish – anglash, tasavvur etishi, yangi ma'noviy qirralarni ochishi, badiiy matn tahlilida “ilgari surish” vositasi orqali o'ziga xos yondashuvni yuzaga chiqazadi. Til orqali matnning aniq shakli ifodalansa, mazmuni orqali unga turli yangi ma'noviy farqliklar qo'shiladi. Demak, ilgari surish vositalarining ushbu maqolada, badiiy matn tahlilida kognitiv-semantik ahamiyat kasb etishini ayrim misollar yordamida isbotlashga harakat qilamiz.

Kalit so'zlar: kognitiv tilshunoslik, kognitiv-semantika, ilgari surish, badiiy matn, inson omili.

Аннотация. В когнитивной лингвистике существует несколько направлений, среди которых когнитивно-семантическое, связанное с человеческим фактором - понимание, воображение, открытие новых духовных аспектов, посредством анализа «выдвижения» в художественных текстах создает уникальный подход. Если точная форма текста выражается через язык, то через содержание к нему добавляются различные новые смысловые различия. Итак, в данной статье мы попытаемся на некоторых примерах доказать когнитивно-смысловую значимость средств выдвижения при анализе художественного текста.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, когнитивная-семантика, выдвижения, художественный текст, человеческий фактор.

Abstract. There are several directions in cognitive linguistics, among which the cognitive-semantic, associated with the human factor - understanding, imagination, discovery of new spiritual